

Tarotkort och postmoderniteten

Mångfald, val och upplevelse i new age

Magnus Gudmundsson

Publicerad i Tradisjon. Tidsskrift for folkminnesvitskap. nr 1 1999

(går att beställa som särtryck)

Utbudet av kurser, terapier, föremål och praktiker som har till syfte att öka den moderna människans kroppsliga och själsliga välbefinnande har under de senaste tio åren ökat markant. Det brukar sammanfattas med begreppet new age. I nästan varje större stad finns specialbutiker och kursutbud för den intresserade och årligen ordnas new age-mässor på flera platser. Även i massmedia märks intresset i tidningarnas kultur- och debattsidor, i insändare och specialartiklar.

New age rymmer många föreställningar och praktiker som inte har något självklart samband, men innehållet kan sammanfattas med tre aspekter: andlighet, terapi och kropp/själ (jfr Swanberg 1997:20). Det första temat avser den religiösa dimension som finns i nästan alla new age-fenomen. Deltagarna använder sig av ingredienser från många "kulturer", religioner eller trosriktningar. Därifrån hämtas tro på olika gudomar, magi och ritualer, begrepp såsom karma, chakra och energier, och föreställningar om andra dimensioner eller verkligheter. I flera new age-praktiker finns även ett terapeutiskt inslag i form av samtalsterapi, i grupp eller enskilt. Dessa samtal tar ofta sin utgångspunkt i numerologiska diagram, astrologiska kartor, tarotkort eller i någon massageteknik. Just massage är en viktig del i det tredje temat som handlar om kropp och själ. Det inkluderar också sådant som auratolkning/healing, meditation, vegetarisk mat, algpreparat och frigörande dans.

New age erbjuder också alternativa synsätt när det gäller samhälle, medicin och annan vetenskap. Därför är new age ett alternativideologiskt fenomen. I retoriken används t ex forskarrapporter eller vetenskapliga "sanningar", men dessa formuleras ofta om till att användas i kritik av etablerade företeelser. Begreppet new age innehåller en tro på eller förhoppning om att vi är på väg mot en tidsålder som ska kännetecknas av andlighet, frigörelse, nya medvetanden och kärlek. Den nya tiden står i kontrast till den tid vi nu lever i som fört med sig våld och otrygghet. Vad den nya tiden, som också kallas vattumannens tidsålder, tros föra med sig kan sammanfattas i ett citat av David Spangler, en av centralgestalterna i new age:

Genom att söka en balans mellan intuition och förnuft, och med hjälp av medvetenhetsvidgande metoder och förfaranden, inträder Vattumannens barn i en omvandlingsprocess som gör livet till en enda oavbruten upptäcktsfärd (Spangler i Vernetta 1994:11).

New age är ingen social rörelse i vedertagen bemärkelse. Det går inte att bli medlem i "new age" och trots de religiösa inslagen finns inte några fasta dogmer utövarna bör bekänna sig till. Generellt finns det heller inte något kollektivt beteende bland de new age-intresserade. New age är ändå en rörelse i den meningen att det ges utrymme för rörlighet. Här finns förflyttningar av både fysisk och psykisk karaktär såsom schamanska trumresor eller transframkallade besök i andra dimensioner. Det stora utbudet i new age genererar även till ett ständigt byte eller omformuleringar av trosföreställningar. Rörligheten bidrar till en komplexitet när skilda ontologiska förklaringar kopplas samman, blandas och förenas i nya konstellationer hos varje enskild new age-utövare.

New age-forskningen är ännu i sin linda. Fortfarande finns ett behov av att beskriva fenomenets innehåll, varför många studier främst är av empirisk/analytisk karaktär (se t ex Lewis & Melton 1992). Den teoretiskt inriktade forskningen har definierat new age som ett postmodernt fenomen och tolkat det utifrån det postmoderna teorikomplex som präglade både samhällsvetenskap och humaniora under det senaste decenniet. Denna diskussion handlar främst om människors identitetsformering, maktens fragmentarisering och konflikten mellan globala och lokala influenser. Detta menas leda till en rörlighet, rastlöshet och en oro hos individen för att inte kunna finna sin "rätta" identitet eller att hinna pröva allt som erbjuds i ett postmodernt samhälle (jfr t ex Giddens 1991:14, 76, Lash & Friedman 1992:5). Rörligheten i new age ses alltså som uttryck för denna postmoderna natur.

Den brittiske religionshistorikern Paul Heelas har kartlagt ursprunget till new age i sin bok *The New Age Movement*. I ett centralt kapitel funderar han över hur det kan komma sig att new age, som har sitt ursprung i det sena 1800-talets England, växt sig starkt under 1900-talets sista decennium. Som förklaring framhåller han att new age är typisk för dagens masskultur. Det moderna samhället har utvecklats på ett sätt som gynnat new age när jagets värderingar, kapacitet och problem fokuserats, menar Heelas, och det är svårt att finna mer fria, kraftfulla och ansvarstagande människor än bland just new age-utövarna (jfr Heelas 1996:154, 173).

Olav Hammer, religionshistoriker i Lund, betecknar new age som en religion eftersom den innehåller "översinnliga varelser /.../ uppenbarade skrifter, pilgrimsorter, osynliga och omätbara krafter" (1997:16). Han diskuterar new age som ett uttryck för det postmoderna personliga projektet, en frikoppling från etablerade normer, innehållande föränderlighet, komplexitet och kon-

sumtion (1997: 296ff). New age är enligt Hammer en postmodern religion och visar detta i en konsekvent analys.

Vad de postmodernt influerade new age-forskarna tycks bortse från i sin analys, eller anser vara mindre viktigt, är dess politiska dimension, att det förespråkas alternativ till rådande samhällsordning. Subversiva tendenser finns, men på en fredlig eller andlig nivå.

Jag menar att det är problematiskt att applicera den postmoderna teoribildningen som helhet på new age. New age är dock ett postmodernt fenomen, i den meningen att det aktualiserats i ett postmodernt samhälle. Men, new age är inte ett uttryck för detta samhälle, eftersom flera av dess praktiker formulerats i en förmodern och pre-postmodern kontext, vilket inte kan ignoreras.

I mitt avhandlingsarbete, som belyser new age generellt och den populära "spådomspraktiken" tarot specifikt, har jag observerat att det komplexa innehållet i new age, rörligheten, bör analyseras på andra sätt än genom att fastslå den som ett framträdande exempel på "postmodern reflexivitet". Trots att jag alltså förhåller mig skeptisk till vad en postmodern analys säger om new age är grundtanken i artikeln att diskutera några postmoderna begrepp och sätta dem i relation till den empiri jag arbetar med i mitt avhandlingsarbete. Syftet är att diskutera på vilket sätt postmodern teori kan bidra till en fruktbar analys av ett så komplicerat fält som new age. Jag kommer att fokusera tre begrepp som är centrala i postmodern teoribildning: mångfald, sökande och upplevelse.

Tarotkorten och mångfalden

Lilla Mysteriet i Tarot
8-14 augusti på Mysterieskolan

Dag 1	röd, trygghet
Dag 2	orange, livslust
Dag 3	gul, vilja
Dag 4	grön, medmänsklighet
Dag 5	turkos, sanning
Dag 6	indigo, klarsyn
Dag 7	lila, närvaro

Arbete i grupp kl 15-20 och därefter vegetarisk middag. Förmiddagstid för rekreation, vila och egna uppgifter. Frukost och lunch i egen takt. Arbetet består av meditationer, identifikationsövningar, dialog, rörelse till musik och skapande i färg, form och skrift, yoga, utlevelse.

Max 15 deltagare i 2-3 bäddrum. Alla hjälps åt med de praktiska sysslorna. Lilla Mysteriet kostar 1500 kr med mat och logi. Lärarna har mångårig psykoterapeutisk erfarenhet. PS. Ta med dig lakan, kläder i respektive färger samt skriv- och ritmaterial!

Det "Lilla mysteriet i tarot" är en veckolång kurs i tarotkortens mystik, men när man ser närmare på innehållet är det också en utbildning i andra fenomen. Texten är hämtad från ett handskrivet anslag och är exempel på mångfalden i new age.

Tarot är en praktik där ritualer, magiska föremål, tända ljus och rökelse sägs bidra till en inblick i tidigare liv eller fördolda verkligheter, så kallad divination. Divination utförs mestadels enskilt, men kan också köpas som tjänst. Tarot är en speciell kortlek bestående av 78 kort, uppdelade i två sk arkanor, vilket betyder hemlighet. Varje kort är rikt illustrerat med bilder och tecken som tolkas symboliskt enligt ett särskilt schema. Tarotkortet som artefakt kan spåras till det senmedeltida Frankrike eller Italien där de använts till spel (Dummett 1980:65f). Till divination har de brukats i drygt 300 år: den äldsta nedtecknade tolkningen är från 1781 (Decker m fl 1996:57). Den "moderna" tarotleken utformades i början av vårt sekel och fanns att köpa första gången 1909. Idag finns det drygt 200 kortlekar på marknaden av vilka några är kopior av den medeltida och andra av 1900-talsvarianten, men det finns också helt nyskapade. De nya lekarna blandar ofta tarotkortens symbolspråk med andra new age-fenomen och nya troskonstellationer skapas. Det finns t ex astrologiska tarotlekar och de som utgår från tron på kristaller. På marknaden finns också tarotkort som hämtar sitt bildspråk från keltisk, nordisk eller egyptisk mytologi, och kort som utgår från gudinnor eller new age-feminism (jfr Tarot and Cartomancy Catalog No 43).

De kort som vanligtvis används har en mängd symboler som tolkas som arketyper, allmänmänskliga föreställningar. Häxan Jolanda den tredje arbetar som tarottolkare och förklarar arketyper som "de stora krafterna omkring alla mänsklighetens olika dramer, kejsarinnan, döden, kärleksparet, eremiten, månen m fl" (Björkman 1997:7). De anses eviga och finns i alla kulturer och religioner och tros därför säga någonting till alla människor. Genom hänvisningen till arketyper betonas både tarotkortens allmängiltighet och ursprungliga äkthet. Arketyperna är exempel på den holistiska tanke som är central i new age. Holismen omfattar en tro på att allt som sker har en funktion i ett större meningssammanhang. För att förklara detta talar en kvinna om hur en fjärils vingslag i Brasilien kan påverka oss i Norden. Allt som sker påverkar och kan påverkas. Allt har ett samband.

Haindl Tarot Deck är formad med utgångspunkt i den holistiska tanken och efter vissa arketyper. På korten avbildas t ex den hinduiska guden Krishna, nordiske Oden, den egyptiske Ra och

den Parsifal som nämns i myten om den heliga Graalen. De är centralgestalter i olika trosriktningar eller mytföreställningar, men sammanförs utan problem i en tarotlek. På flera Haindlkort finns tre symboler målade, ett i varje hörn - ett hebreiskt tecken, en runa och en astrologisk symbol. Också dessa är hämtade från olika trosriktningar men har samma arketyppiska betydelse enligt tillverkaren.

En divination med tarot har en terapeutisk funktion i de samtal som erbjuds hos en tolkare, en andlig genom de religiösa kopplingar som förmedlar en holistisk och kosmisk världsbild, och dessutom syftar divinationen till ett kroppsligt välbefinnande. Flera kort kan tolkas som uttryck för det psykiska och känslomässiga, som i sin tur sägs påverka det fysiska. Tarot rymmer samtliga tre aspekter av new age som nämndes inledningsvis, andlighet, terapi och kropp/själ.

Samtalet hos tarottolkaren eller en divinatör rör vardagliga ting som relationer, ekonomi eller arbete och man söker orsaker i nuvarande eller tidigare liv. Men tarottolkningen fungerar inte bara som ett tillfälle för en person att lösa problem eller få sin personlighet analyserad. Utifrån kortens bilder, symboler eller kombinationer förmedlar också tolkaren sin egen föreställningsvärld eller ontologi. En manlig tarottolkare i 35 årsåldern förklarar kortet månen:

Månen är förknippad med det kvinnliga, med drömmar, med fantasier, med Neptunus, med kräftan. /.../ Det är för mig en indikation att du ska lyssna på dina drömmar. /.../ Drömmar innehåller väldigt mycket symboler och en typisk sak som man kan göra för att förstå sina drömmar är om man tänker på alla personer som man träffar i en dröm /.../ ett hus representerar ofta en själ och ens förmågor och källaren är det undermedvetna. Precis som när man gör schamanska trumresor så är det precis som man reser ner i undervärlden och där träffar man sina kraftdjur och sina följeslagare och när man kommer upp i övervärlden så träffar man sina lärare. Det är sådant här som finns över hela världen, alla de här sakerna ser väldigt lika ut i olika kulturer och lika så med drömmar och med de här symbolerna och jag tror att det, som sagt, det är därför jag pratar om det. För när månen kommer upp så är det liksom dags att gå ut och yla lite mot månen där det är fullmåne och faktiskt fråga sig hur det påverkar mig.

Månen symboliserar enligt tarothandböckerna det mystiska, moderliga och undermedvetna (jfr t ex Jönsson 1991:154ff). Tarottolkaren lägger vid det här tillfället mycket mer i tolkningen när han hänvisar till kraftdjur, drömmar, fantasier, lärare och arketyppiska symboler. Det är teman som är centrala i hans egen livsåskådning och som inte går att finna i det offentliga samtalet. Här speglas speciella kontext, referensram och retorik som finns i new age. Divinatörens associationer och hänvisningar kan föras tillbaka till hans egen karriär eller sökväg i new age. Han tillhörde under flera år Hare Krishna-rörelsen, vilket blir tydligt senare i tolkningen när han hänvisar till Bhaga-

vadgita. Idag ägnar han sig mest åt sitt konstnärskap och teater. Det är i dessa kretsar han lärt känna personer som arbetar med tarot, astrologi eller runor. Han har också nära kontakt med schamaner.

Mångfalden av föreställningar som finns i tarotkortens bildspråk och som kommer till uttryck i tolkningarna är dock inte specifik för tarot, utan istället typisk för new age som helhet. New age erbjuder andra och annorlunda sätt att förhålla sig till logiska resonemang kring livet, döden och universum, än vad som gäller i samhället i stort. Det leder till en frihet i val av egen ontologi eller i sättet olika new age-praktiker kombineras. Tarot kan därför förenas med astrologi, kristaller eller meditation, utan att det skapar konflikt för utövarna. De olika kombinationsmöjligheterna är en del av den spänning deltagarna upplever i sitt sökande, när de väljer tankemodell för hur världen är konstruerad (jfr Luckman 1996:75).

I sina val hänvisar new age-utövarna till känslan snarare än till intellektet. En kvinna berättar hur hon ser på sitt eget engagemang, och de val hon gör, på följande sätt:

Det känns som om allt dyker upp och jag kan inte förklara hur det fungerar och varför. Jag har bara en känsla av igenkännande, att så här är det. Det är inget konstigt och det känns väldigt naturligt och väldigt bekvämt.

För mig så har det varit jätteviktigt för jag har en känsla av någonting och jag känner att det händer någonting här och jag har jättesvårt att hantera det intellektuellt.

Kvinnan beskriver hur hon intellektuellt sett har svårt att hantera det hon upplever. Upplevelsen blir ändå verklig för henne och det är betydelsefullt. Hur det hon upplevt fungerar och hur olika praktiker eller fenomen är förenliga är mindre viktigt.

I dessa korta meningar återfinns den (avsaknad av) struktur som är så typisk för new age. Det är inte de logiska förklaringarna som är centrala utan vad man känner, vilket förklarar och öppnar upp för mångfalden i utbudet, en mångfald som också representeras av de många tarotlekarna.

Mångfalden i new age kan beskrivas som komplex, eftersom den både är flerledad, flerdelad och sammansatt. Här finns en mängd skilda praktiker som deltagarna självständigt måste ta ställning till. Samtidigt medverkar de i ett större (o)sammanhängande fält. Den italienske sociologen och psykoterapeuten Alberto Melucci hävdar att det komplexa kännetecknas av en stark kluvenhet. Det komplexa "utvecklar kompakta informationsnät av vilkas deltagare krävs ett visst mått av självständighet" (Melucci 1991:19). Det komplexa är typiskt för det postmoderna menar han vidare, och har genererat en mängd sociala rörelser (jfr not 1). Rörelserna tar upp diskussioner, om t

ex andliga frågor, som det annars inte finns utrymme för (Melucci 1991:122). New age innehåller de komplexa strukturer Melucci talar om. Dessutom har rörelsen reproducerat de andliga diskussioner som sekulariseringsprocessen annars skulle tillintetgjort.

Vårt nutida samhälle ger större utrymme för alternativrörelser än tidigare samhällen, vilket framhäver det komplexa och mångfalden. Meluccis resonemang utgår från alternativrörelser i dagens samhälle, men frågan är om new age är en rörelse i hans mening. Marshal Berman skriver tänkvärt i inledningen till boken Allt som är fast förflyktigas. "Människor som befinner sig mitt i virveln är benägna att tycka att de är de första, och kanske de enda, som upplever den" (1990:13). Kanske är en komplex struktur kännetecknande för alternativrörelser generellt och därför inte typisk för postmodernitet.

Sökandet och valet

Inledningsvis nämnde jag att det postmoderna samhället karakteriseras av ett ökat krav på att varje människa ska formera sin identitet. Kravet kommer från familj, vänner och samhälle. Identiteten formuleras när omgivningen kräver redovisning av vilka val som gjorts och vad som valts bort (jfr Marcus 1992:315).

I new age kan sökandet ses som ett uttryck för identitetsformering. Det gäller att söka sig fram i det stora utbud av trosläror som erbjuds på new age-marknaden och välja det som upplevs vara bäst. Många new age-utövare prövar en praktik eller en identitet för en tid, för att därefter söka sig till något annat. Det innebär inte alltid att individen helt förkastar det som tidigare valts, utan istället söker sig vidare för att se vad en annan troslära kan ge. Antropologen Michael F Brown benämner new age-utövarna som "religious shoppers" (1997:139). En "shopper" utgår inte från sin tradition i sina val utan från de behov han eller hon för tillfället har. När sedan behoven växlar, skiftas också praktik.

New age-utövarna själva kallar sig ofta för sökare. Författaren och skådespelaren Per Ragnar betraktar sig som en sådan och har provat de flesta praktiker som finns i new age. Nu har han lämnat rörelsen, men bekänner sig fortfarande till många av dess grundidéer. I sin bok En sökares dagbok skriver han att sökaren är den som "funnit det som aldrig kan vinnas, men som ständigt måste göras nytt" (1994:9). När man söker är det viktigt att valen är självständiga, att de är fria och att de görs utan yttre påverkan. "Valet är ditt, inte Folkhälsoinstitutets /.../ Bestäm vad du vill med ditt liv. Arbeta för det, i privatlivet, tillsammans med likasinnade på jobbet, i samhället! Livet blir mera meningsfullt då!" (Ragnar 1994:229).

Även astrologen Anna Granberg talar om det fria sökandet. "Varje individ är unik och har sin väg att följa" skriver hon och pekar både på friheten i sökandet och den holistiska tanken. "Genom ett öppet, fördomsfritt sökande, introspektion och självkännedom har vi de rikaste förutsättningarna att stämma oss i harmoni med livet och oss själva" (Granberg 1994:9).

Sökande och val är centrala begrepp i new age-retoriken. De finns återfinns också i de postmoderna teorierna, där kopplade till identitetsformering. New age-praktikerna riktar sig mot kroppens fysik. Men framförallt är det människans inre som är i fokus, något som betonas i t ex både astrologi och tarot. Astrologin är en "spegel av det mänskliga psyket och visar vilka krafter som finns i vårt inre" skriver Granberg (1994:21) och Gerd Zieglers bok om kortleken Thoth heter Tarot. Själens spegel (1992). New age syftar till att analysera eller diskutera människans inre, människans själ. Identitetsskapandet sker genom introspektion och hjälper till att bygga upp en "inre identitet". Detta leder till en självkännedom som bekräftas eller formuleras i mötet med andra, men det finns inget krav på att den skall visas upp eller manifesteras, som fallet är i den postmoderna förklaringen av identitet. Det viktiga i new age är således inte att visa vad man väljer, utan att man väljer och den identitet som visas upp är ett resultat av dessa val.

En 24-årig kvinna med bred erfarenhet av new age berättar att hon inte känner något behov eller krav på att visa upp vad hon valt. Hon betonar istället att hennes val av tro är privat och att hennes sökande haft ökad självkännedom om mål. I annat fall skulle hon inte kunna hjälpa andra när hon praktiserar healing, menar hon. Hennes identitet byggs alltså upp när hon prövar olika new age-fenomen, men det är inte viktigt vad hon väljer. Målet är alltså viktigare än vägen.

Det postmoderna kravet på att manifesteras innehåller ytterligare en aspekt som strider mot new age-budskapet. När identiteter visas upp, formuleras och skapas i mötet med andra, sker också en bedömning av andra och en kategorisering av varje individ. Detta leder till ett hierarkiskt tänkande där individen ska passa in eller passas in i färdiga mönster. I tarottolkningen förmedlas ett icke-hierarkiskt tänkande. Tarotkortet politics inspirerade en tarotolkare till följande resonemang:

Alla de här rollerna och maskerna och titlarna och allt vad det är, bilarna och, det är ingenting. Och det är viktigt att du inte ska ha någon av de här maskerna eller rollerna. /.../ Att man känner en viss pondus som man eller verkar stolt och klarar allting jättebra och får inte vara svag. Det är viktigt att klara allt och är duktig, i manliga ögon då. Man får inte vara svag och be om hjälp och säga att så här vet jag inte hur man gör och så. Det kan du ju tänka på, att om du spelar den rollen av machotypen så som män ska vara så får du det ju mer besvärligt alltså. Då får du ännu mer stress. Det här stressar ju de här sakerna, det är både fysiskt och psykiskt och andligt. Så det gäller för dig att acceptera dig

självt som du är och glädja dig åt det som är det du har valt och försöka att slappna av och bara vara den du är.

Tarotolkaren säger inte bara att det går att välja bort ett hierarkiskt tänkande, utan att det bör väljas bort. Exemplet illustrerar den dubbelhet som ofta karaktäriserar new age. Tarotolkningen är ett hierarkiskt möte mellan en expert och en icke-expert, men ett icke-hierarkiskt tänkande förespråkas. Ytterligare exempel på denna motsägelse finns i det stora utbud av kurser och speciallärare. Dessa ska vägleda i ett individuellt sökande och val av åskådning. Men det centrala är ändå att i det personliga utövandet av new age skapas en identitet som rör en inre nivå och som inte ska manifesteras eller förklaras (jfr Gudmundsson och Ideland 1999:38).

Zygmunt Bauman menar att den postmoderna människan väljer för att hon är rädd för döden. I sin diskussion utgår han från Martin Heideggers berömda tes "vara intill döden", vilket innebär att människan lever sitt liv utan att reflektera över dödens innehåll. Före sekulariseringen var döden något som kyrkan gjorde aktuellt för varje människa. Men idag talas det sällan om vad som sker efter döden, vilket leder till att människor inser att det inte finns något liv efter detta. En frustration uppstår och den moderna människan känner därför att hon bättre måste utnyttja sitt liv, alltså att inte leva i ett "vara intill döden". Därför söker hon, och sökandet innehåller olika val som i sin tur leder till ett identitetsskapande och -manifesterande, hävdar Bauman (1997:176).

I new age diskuteras döden med utgångspunkt i reinkarnationstanken och inspirationen kommer från österländska tros läror (jfr Hanegraaff 1998:262ff). Reinkarnationstanken för med sig en förhoppning om ett liv efter detta, i vår värld, i en annan värld eller i en annan dimension. I new age ses livet som en gåva, en möjlighet och en utmaning (som citatet av David Spangler i inledningen visar), vilket skiljer new age från exempelvis buddhismen. I buddhismen finns ett enda mål med det mänskliga livet och det är att slippa uppleva det igen.

Reinkarnationstanken i new age och synen på döden har positiva förtecken och resulterar därför inte i den rädsla som Bauman talar om. I och för sig skulle insikten om reinkarnation kunna vara exempel på ett icke-"vara intill döden". För det anses att allt vi upplever här och nu lagras i eller påverkar vårt karma, vilket individen tros ha med sig i nästa liv. Karmaströket skulle därför kunna leda till diskussioner om hur man borde göra för att nästa liv ska bli så gott som möjligt, men faktum är att det sällan talas om framtiden eller om kommande liv i new age. Istället fokuseras dåtid, i form av tidigare liv eller vad som skett tidigare i detta livet, och hur det påverkat nuet.

Tarotkortet döden avbildar i Thoth-leken ett löpande skelett som med sin lida verkar vara på väg att skörda nya offer. Innebörden är dock att gamla mönster ska brytas, de ska dö, för att indi-

viden ska kunna födas på nytt och gå vidare. Ett annat kort vars tolkning rör död, återfödelse och det förflutna kan förklaras så här:

Detta [kort] står för att du är inne i att bryta ett mönster som du har i detta livet och som du haft i tidigare liv och att du är inne på att bryta detta. Det är karmaläxor, kallar vissa det. Det är sådant som, hela tiden återkommer det saker som händer oss tills vi har lärt oss hur det är eller vem vi är och hur vi ska handskas med för att inte drabbas och sedan drabbas vi aldrig av det igen /.../. Men jag tror att du har gått igenom det svåraste nu eftersom du redan nu har gått igenom den här utvecklingen. /.../ du vet mer vem du är och det är jättebra.

Den lek tarottolkaren använder är inspirerad av Osho-rörelsen, även känd som Bhagwan, och kortet kallas Rebirth. I handboken kan man läsa att kortet bygger på Nietzsches bok *Så talade Zarathustra* och att det visar tre livsnivåer representerade av en sovande dromedar, ett rytande lejon och ett barn som spelar flöjt. Kortet lär oss vidare att livet har speciella cykler, man blir gammal och ung om vartannat när karmaläxor ska läras in (jfr Sarito 1994: 136f). Karmaläxor är nyttiga, menar tolkaren, och vi ska inte oro oss för att inte klara dem. Framtiden ordnar sig. Divinatören talar också om det positiva i att bryta gamla mönster, vilket kan liknas vid att födas på nytt.

De val som görs i new age kan således inte självklart relateras till synen på döden, på det sätt Bauman menar. När han diskuterar religion talar han heller inte om new age, vilket kan vara en förklaring till skillnaderna. Han hämtar istället sina exempel från den extremfundamentalism som finns t ex i islam eller kristendom. Bauman diskuterar dock inte bara valet i förhållande till döden utan också till begreppet risk, vilket jag ser som ett bättre utgångsläge. I samhället finns en mängd valmöjligheter, menar han, valmöjligheter som betraktas som rationella och som varje individ bör ta ställning till. Risker ligger precis som ovan i att inte hinna med att välja, i att inte kunna utnyttja det som erbjuds. Enligt Bauman är dock de val som görs är ganska ytliga eftersom det inte finns tid till djupare reflektion. Den postmoderna människan betecknas därför som en turist, som väljer och intresserar sig utan att djupare engagera sig (Bauman 1996:51). Hans resonemang skulle kunna appliceras på new age eftersom rörelsen flödar av en mängd olika trossystem och praktiker. Utövarna försöker pröva och ta ställning till vad som är bra och inte bra bland dessa. När de dessutom hänvisar till det känslomässiga och bortrationaliserar intellektet kan de ses som "turister" enligt Baumans metafor.

Upplevelsen och samtiden

Under en tarottolkning går deltagarna in i ett upplevelserum. Rummet är präglad av den atmosfär som karakteriserar new age med rökelsedoft, lugn musik och levande ljus. Här kan finnas inslag av new age-estetik i tyger eller bilder i brokiga mönster och starka färger. Samma estetik förmedlar tarotkortet i bilder och symbolspråk. En divination innehåller också ritualer som när korten blandas och läggs ut på bordet. Ibland ber tolkaren också en bön över korten. En kvinna i 27-årsåldern berättar hur hon bygger upp stämningen inför en tarottolkning.

Jag ska vara på ett speciellt humör. /.../ Det är något som jag gör sent på kvällarna och så har jag mina grejer framme. Jag lyssnar på bra musik och så tänder jag lite rökelse och ljus /.../ Det finns speciell sådan new age-stämningssmusik och det är inte riktigt det jag tänkte på /.../ Sist var det Beethovens pianosonat. Mycket klassiskt. /.../ Och rökelse och tända ljus då, men det är sådant som jag gillar annars också.

I likhet med många andra new age-tekniker riktar sig tarot till alla fem sinnen. Rökelsen, de tända ljusen, musiken och tarotkortets bilder bidrar till ökad koncentration, men också till att mystiken ökar. Deltagarna går in i ett sammanhang där andra dimensioner eller högre makter känns närvarande. Stämningsskapandet är inget som är unikt för new age utan finns också i de kristna kyrkans ritualer och i österländskt religionsutövande. Stämningsskapandet är ett redskap för och en väg in i den fördolda kunskap och upplevelse som ska förmedlas.

Den tyske kultursociologen Gerhard Schultze har hävdad att dagens människor lever i ett upplevelsesamhälle som innehåller olika hot. Hoten uppkommer när den upplevelseorienterade individen är osäker. Hon vet inte vilken slags upplevelse hon bör leta efter. Efter upplevelsen uppstår en besvikelse eftersom det upplevda inte uppfyllde förväntningarna (jfr Schultze i Heidegren 1995:32). Ovan har new age-utövarna beskrivits som "religious shoppers" och den komplexitet detta för med sig skulle mycket väl kunna förklaras utifrån Schultzes modell med osäkerhet, upplevelse och besvikelse. Men upplevelsesamhället är typiskt för dagens samhälle, menar han, och här uppstår ett problem. Jag menar, som jag sagt tidigare, att denna komplexitet snarare gör new age till en alternativrörelse än till ett tecken i en ny tid. Vi bör akta oss för att se new age som tids-typiskt, vilket även religionshistorikern Mikael Rothstein påpekar, för new age är ett historiskt fenomen, både till innehåll och praktik (jfr Rothstein 1996:33).

New age är också exempel på en social konflikt som inte är typisk för vår tid, något som kännetecknar både förmoderna, moderna och senmoderna samhällen. Konflikten rör vad som ska betraktas som etablerat, normalt och rationellt. Vid sidan om de etablerade och maktutövande

strukturerna har det alltid funnits alternativa praktiker. I dagens samhälle är new age en sådan. New age har vuxit sig starkt idag på grund av sin fokusering på nuet och individen. För utövarna är det viktigt att lära känna sig själva för att de ska kunna må så bra som möjligt. Till skillnad från den frälsningsmodell som kyrkan erbjuder, med frälsning efter döden, är det frälsning här och nu som eftersträvas (jfr Foucault 1983:214ff). För att nå denna frälsning väljs bland en mängd praktiker som inte tillhör det etablerade i samhället. Alternativa synsätt för hur vi ska förhålla oss till andra människor och hur vi bör leva predikas. New age är en kontrast till ett samhälle som upplevs övervakande och innehållande fasta strukturer. New age är därför motsatsen till det etablerade snarare än exempel på "postmodernitetens reflexivitet".

Antropologen George Marcus reflekterar över hur de postmoderna teorierna påverkat vetenskapssamhället. Han anser att de har orsakat en "infection", det vill säga att det postmoderna blivit så självklart för forskarna att de inte reflekterar över syftet eller konsekvenserna. Det gäller framförallt forskarens reflexivitet som enligt Marcus resulterat i att självanalysen kommit att bli viktigare än själva forskningsuppgiften. Men det "infekterade" rör också hänvisningen till det "postmoderna" som en stor och påverkande organism (Marcus 1994:564, jfr Andersson 1998:220). Jag vill inte gå så långt som att säga att studiet av new age är "infekterat" av postmoderna teorier. Men mycket av det som sker i new age stämmer bra överens med teorier om vårt postmoderna samhälle. Därför används teorierna ibland oreflekterat, även om det sker i en konsekvent analys, som i Olav Hammers fall.

I allt vetenskapligt arbete är det viktigt att fundera över hur ett empiriskt material förhåller sig till den teoriram man vill använda. New age är så sammansatt att det är svårt att se tydliga mönster och passa in i ett teoretiskt sammanhang. Jag vill i mina studier se bortom det "postmoderna paketet", pröva new age ur olika infallsvinklar, göra en historisk belysning, se ifrån utövarperspektiv och i ett makt- och motmaktperspektiv, analysera hur bilder av kön formuleras eller studera berättandestrukturer. Det bidrar till kunskap om vad new age innehåller och kan säga om vår samtid mer än att det är ett postmodernt, komplext eller reflexivt fenomen.

Källförteckning

Otryckta källor

Intervjumaterial i privat ägo

Trycksaker

Tarot and Cartomancy Catalog No 43. U.S. Games Systems, Inc.

Litteratur

Andersson, Erika 1998: Att fånga det extraordinära. I: Miegel, Fredrik och Schoug, Fredrik (red): Dikotomier. Vetenskapsteoretiska reflektioner. Lund: Studentlitteratur.

Arlebrand, Håkan 1995: Det okända. Om ockultism och andlighet i en ny tidsålder. Örebro: Libris.

Bauman, Zygmunt 1996: Morality in the Age of Contingency. I: Heelas, Paul m fl (red). Detraditionalization. Critical Reflections on Authority and Identity. Oxford: Blackwell.

Bauman, Zygmunt 1997: Postmodernity and its Discontents. Cambridge: Polity Press.

Berman, Marshall 1990: Allt som är fast förflyktigas. Modernism och modernitet. Lund: Arkiv förlag.

Björkman, Rosie (Jolanda den tredje) 1997: Tarot. Häxans tolkning. Stockholm: Norstedts.

Briggs, Charles L och Bauman, Richard 1992: Genre, Intertextuality, and Social Power. I: Journal of Linguistic Anthropology. 2(2). s 131-172.

Brown, Michael F 1997: The Channeling Zone. American Spirituality in an Anxious Age. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Decker, Ronald, Theiry Depaulis & Michael Dummett 1996: A Wicked Pack of Cards. The Origins of the Occult Tarot. New York: St Martin's Press.

Drakos, Georg 1997: Makt över kropp och hälsa. Om leprasjukas självförståelse i dagens Grekland. Stockholm/Ste-hag: Symposium.

Dummett, Michael 1980: The Game of Tarot. From Ferrara to Salt Lake City. London: Duckworth.

Foucault, Michel 1983: Afterword. The Subject and Power. I: Dreyfus, Hubert L & Rabinow, Paul: Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics. Chicago: The University of Chicago Press.

Giddens, Anthony 1991: Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.

Granberg, Anna 1994: Astrologi. En väg till inre harmoni. Stockholm: Bonnier Alba.

Gudmundsson, Magnus och Ideland, Malin 1999: Styr Dolly av stjärnorna? Identitet mellan tro och vetenskap. I: Tvärsnitt. Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. nr 1 1999. s 32-39.

Hammer, Olav 1997: På spaning efter helheten. New age, en ny folketro? Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Hanegraaff, Wouter J 1998: *New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Albany: State University of New York Press.

Heelas, Paul 1996: *The New Age Movement. The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*. Oxford: Blackwell.

Heidegren, Carl-Göran 1995: *Det goda livet i upplevelsesamhället*. I: Carleheden, Mikael och Bertilsson, Margareta (red): *Det goda livet. Etik i det (post)moderna samhället. Om renässansen för en borttappad disciplin*. Stockholm/S-tehag: Symposion.

Jönsson, Thomas 1996: *Tarot. Den inre världsomseglingen*. Västerås: Solrosens förlag.

Lash, Scott och Friedman, Jonathan 1992: *Modernity and Identity*. Oxford: Blackwell.

Lewis, James R och Melton, J Gordon (red) 1992: *Perspectives on the New Age*. Albany: State University of New York Press.

Luckman, Thomas 1996: *The Privatization of Religion and Morality*. I: Heelas, Paul m fl (red): *Detraditionalization. Critical Reflections on Authority and Identity*. Oxford: Blackwell.

Marcus, George E 1992: *Past, present and emergent identities: requirements for ethnographies of late twentieth-century modernity worldwide*. I: Last, Scott & Friedman, Jonathan (red): *Modernity and Identity*. Oxford: Blackwell.

Marcus, George E 1994: *What Comes (Just) After "Post"*. The Case of Ethnography. I: Denzin, Norman K & Lincoln, Yvonna S (red): *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage.

Melucci, Alberto 1991: *Nomader i nätet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Göteborg: Daidalos.

Ragnar, Per 1994: *En sökares dagbok*. Stockholm: Legus.

Rothstein, Mikael 1996: *New Age-bevægelsen i ritualanalytisk perspektiv*. I: *Religion: Tidsskrift for Religionslærerforeningen for Gymnasiet og HF*. nr 1 1996. s 33-40.

Sarito, Ma Deva 1994: *Osho Zen Tarot. The Transcendental Game of Zen*. New York: St Martin's Press.

Swanberg, Lena Katarina 1997: *Förunderligt och märkligt. En resa genom new age i Sverige*. Stockholm: Bonnier Alba.

Touraine, Alain 1988: *Return of the Actor. Social Theory in Postindustrial Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Vernette, Jean 1994: *New Age*. Furulund: Alhambra.

Ziegler, Gerd 1992: *Tarot. Själens spegel*. Stockholm: Vattumannens förlag.

Summary

Researchers quite often refer to New Age as a good example of what is called "The reflexivity of Postmodernity". However, the former is too wide a concept to be expounded solely within a postmodern interpretative framework. New Age is a postmodern phenomenon in that it has arisen in a postmodern society. Nevertheless, the former is not exclusively a product of this society, since several of its 'practisers' have been formulated within a proto- and postmodern context. Instead of limiting New Age to being reflexive à la postmodernity, the article suggests that questions should be posed regarding power, gender, narrative structures, historicity, social categories and how the 'practisers' formulate and interpret the ontology of their choice.

The article proposes a definition of New Age per se, but also specifies what tarot is. The purpose is to problematise what is actually said when stating that New Age is postmodern.

In this discussion, empiricial notions regarding New Age and tarot are related to three concepts essential to the postmodern theoretical debate: multiplicity, seeking and experience. The article concludes that much of the postmodern is indeed relevant to the process of defining New Age. Yet, a problem arises: New Age is a historical phenomenon that is not a consequence of the postmodern. Therefore, the postmodern interpretative scheme should be utilised to a lesser extent.